№ 268 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 4

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 4 № 268

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ՄԻՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Բոլորի գրերը ուղարկել են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՍՌԱՋԻԿԱՅ 1909 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(37-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը 10 ր., տասն ամսվանը 9 ր., ինն ամսվանը 8 ր., ութ ամսվանը 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը 6 ր., հինգ ամսվանը 5 ր., չորս ամսվանը 4 ր., երեք ամսվանը 3 ր., մէկ ամսվանը 1 րուբլի. Ընթերցողական բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 րուբլի. Արտասահմանի բաժանորդները 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 րուբլի. Ընթերցողական բաժանորդները 120 դրուշ.

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և մինչ այդ ժամանակ 40 կ. նամականիշով.

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով ստացվում են շատ անկանոնութիւններ, որոնք գրկում են խմբագրութեանը հնարաւորութիւն՝ ժամանակին ուղարկել լրագիրը, խնդրում ենք բաժանորդներին կանխել բաժանորդագրվել.

Մեր հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ» Тамамшевская ул. TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Ռուսանոյ Յակովը Մովսիսեան Տէր-Յակովբեանցը և Յովհաննէս Գէորգեան Ղորղանեանցը ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին, և ծանօթներին՝ առաջինը իր թանգագին մօր և երկրորդը իր սիրելի քրոջ

Եկատերինէ Գէորգեան ՏԷՐ-ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑԻ

եղեռնական մահվան մասին։ Ամբիծքը հինգշաբթի երեկոյեան, դեկտ. 4-ին, ժամը 4-ին, Միքայէլեան հիւանդանոցում (Великокняжеская улица), իսկ դիակի տեղափոխումը ուրբաթ՝ դէպի Կուկիայի Նորաշէն ս. Աստուածածնի եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։

2—1

ՆՈՐ ԿԱՐԳԵՐԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

II

Օսմանեան ժողովուրդը իր սահմանադրութեամբ կանչված է նոր պետական կեանքի։

Կարող կը լինի նա արդեօք միանգամից ընկնել զարգացման ճանապարհի վրա, թէ նա ենթարկված կը լինի սայթաքումների և շեղումների, որոնք կը դանդաղեցնեն նրա առաջխաղացութիւնը,—այդ կախված է գործողների իմաստութիւնից և կեանքի այն ուրոյն պայմաններից, որոնց մէջ դրված են օսմանեան պետութեան ժողովուրդները։

Օսմանեան պետութեան դարաւոր ախտերից մէկը եղել է անհաւասարութիւնը օրէնքի առաջ, ազգերի և կրօնների խտրութիւնը։ Սահմանադրութիւնը կոչված է հարթելու բոլոր անհաւասարութիւնները և ստեղծելու ընդհանուր քաղաքացիական ազատութիւններ հաւասարապէս բոլորի համար։

Այն պետութիւնը, որին ժառանգ է հանդիսացել օսմանեանը, այն է հին բիւզանդականը, զարմանալի հմտութեամբ կարողանում էր օգտվել բոլոր ազգայնական տարրերից՝ ծառայեցնելով նրանց մի ընդհանուր պետական նպատակի։ Նա չէր վախենում ոչ մի ազգութիւնից և վերցնում էր իւրաքանչիւրից այն ամենը, ինչ որ պետութեան համար կարող էր լինել օգտաւէտ։

Եւ զանազան ազգութիւններին պատկանող մարդիկ, ոգևորված պետական գաղափարով, գնում էին ծառայելու ընդհանուր հայրենիքին, նուիրելով նրան իրանց անձը և իրանց բոլոր գործունէութիւնը։ Եւ մենք տեսնում ենք բիւզանդական տարեգրութիւններում մէջ նշանաւոր գործողների՝ կառավարիչների, զօրապետների, մինիստրների և նոյնիսկ երկրի պետերի շարքում ի միջի այլոց մեծ թւով հայերի, որոնք նշանաւոր գործեր կատարեցին և նպաստեցին պետութեան բարգաւաճման և ուժեղացման։

Նոր կեանքի համար աշխատող և նոր գործունէութեան գլուխ անցնելու կոչված գործողները պէտք է լաւ գիտենան, որ մի պետութիւն կարող է առաջ գնալ այն ժամանակ, երբ գործի են հրաւիրված նրա բոլոր կուլտուրական ույժերը, երբ ոչ մի նախաձեռնութիւն, ոչ մի բեղմնաւոր միտք և ոչ մի շինարար ույժ չեն հանդիպում արգելքների կամ հալածանքների և հանդէս են գալիս կեանքի ասպարէզում խրախուսված, քաջալերված և ամեն կերպ աջակցութեան արժանացած։

Որագրելով լայն ռամկավարական կարգեր և համախմբելով պետութեան բոլոր կուլտուրական ույժերը՝ օսմանեան նոր սահմանադրական կառավարութիւնը կարող է յուսալ, որ նա կարող կը լինի կարճ միջոցում դարձնել պետութիւնը ամուր և նրա մէջ ապրող ժողովուրդների համար բանալ լայն զարգացման և հաստատ բարօրութեան հորիզոններ։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թաւրիզից մեզ հաղորդում են.

Մի քանի օր առաջ տեղիս ռուսահպատակները՝ հայ և մուսուլման՝ հեռագրով դիմեցին ռուսաց Պետական Դումային, խնդրելով մտնել իրանց անտանելի վիճակի մէջ և խափանել այն մեծ վնասները, որ իրանք կրել են։

Մեծ երկիւղ կայ, որ շուտով սարսափելի կոտորած կարող է լինել. կառավարչական զօրքերը—առաջնորդութեամբ Սամադ-խանի (հաջի Սայիդ-իւլ-Միւլքի), քիւրդ ցեղապետ Բաֆիր աղայի և Սալիմ-խան Զարգօվցու—մտադիր են յարձակումն գործել քաղաքի վրա Սարդարիի կողմից, մինչ Էյն-ուդ-Դօվլէն կը յարձակվի Վասպինջի կողմից։

—

Թէհրանի անուանի քաղաքացիներից 12 հոգի, մուշտէիդի առաջնորդութեամբ, ուղևորվում են մեծ պետութիւնների պարլամենտների մօտ քաղաքական միսսիայով՝ պարսկական ժողովրդի անունից։ Ռուսաստանին ուղղված կոչը ուղարկվելու է Պ. Ն. Միլիւկովի անունով, իբրև օպպօզիցիայի լիդերի։ Այդ կոչի մէջ մռայլ գոյներով նկարվում է Պարսկաստանի դրութիւնը և խնդրվում Դումային բարձրացնել իր ձայնը ի պաշտպանութիւն Պարսկաստանի մարդկային իրաւունքների, որը ցանկանում է ազատվել դարաւոր հարստահարութիւններից։ («Б. В.»)

—

Ուրմիա, 2 դեկտ. (մինչև Ջուլֆա պօստով)

Սալմաստից հաղորդում են, որ Իգզէթուլլախան-Սալարը նոյեմբերի 13-ին գրաւեց Սարաքերիկ գիւղը, որգտնվում է քաղաքից 7 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Ազգաբնակութիւնը փախաւ՝ իր ունեցած-չունեցածը տանելով կենտրօնական գիւղերը, բայց և այնպէս Սալարի ձիաւորները սպանեցին մնացած մօտ 20 հայ երեխաներին և կանանց։

Մերձակայ ճանապարհին կից գտնվող գիւղերը ենթարկվում են Սալարի քիւրդերի ասպատակութիւններին։

Զարիկի թիւրքական կայմակամը, ընդունելով Դիլմանից եկած պատգամաւորութեան, որ օգնութիւն էր խնդրում, պատասխանեց, որ չէ կարող զօրքեր ուղարկել Սալմաստ առանց Կ. Պօլսից պատուէր ստանալու և առաջարկեց պատգամաւորութեան՝ բանակցութիւն սկսել Բ. Դրան հետ թիւրքաց հեռագրատան միջոցով։

Գեվէրի և Սարաքերիկի վիճակներից նոյեմբերի 13-ի երեկոյեան Սալարը գնաց նախ Դիլմանի վրա։ Ճանապարհին Մանջա գիւղի բնակիչները մատուցին նրան աղ ու հաց, բայց Սալարը այնուամենայնիւ հրամայեց սպանել շատ տղամարդկանց, կանանց և երեխաների, մնացածները կարողացան իրանց ընտանիքներով և զէնքերով քաղաք փախչել, թողնելով իրանց գոյքը Սալարին։ Սալարը զօրքերով ամրացաւ Մանջայում և առաջարկում է քաղաքին անմիջապէս անձնատուր լինել, սպառնալով ռմբակոծութեամբ և կոտորածով։ Սալարը ունի չորս թընդանօթ, 600 հետիոտն զինուոր, 700 մակուեցի ձիաւորներ և քիւրդեր։

Դիլմանում գտնվում են 800 զինված մարդ։ Քաղաքը ամրանում է. քաղաքից դուրս կառուցել են չորս պատնէշներ։

Սամսոնը հարիւր հայդուկներով գտնվում է Ղալասար գիւղում։

Նոյեմբերի 14-ին Քեօհնէշահարը հնազանդութիւն յայտնեց Սալարին, որի պատճառով թիւրքական ասկերները մեկնեցին Քեօհնէշահարից։ Նրանց գնալուց յետոյ Սալմաստի նախկին նահանգապետը մտաւ Քեօհնէշահար, ուր և գտնվում է ներկայումս։

(«Հ. Գ.»)

—

Ուրմիա, 2 դեկտեմբերի (մինչև Ջուլֆա պօստով).

Տեղական անջումանը իր առաջին նիստում որոշեց նահանգապետից ապահովութիւն պահանջել քիւրդերի յարձակումներից։

Նահանգապետն անմիջապէս նշանակեց անջումանի անդամների և տեղական զօրքերի հրամանատարների խառն ժողով։ Ժողովում որոշվեց փոքրիկ զօրախմբեր հաստատել վեց կարևոր տեղերում։ Անբաւական այս վճռից, անջումանը պահանջում է զինել գիւղացիներին կառավարութեան միջոցներով։ («Հ. Գ.»)

—

Ուրմիա, 2 դեկտեմբերի (մինչև Ջուլֆա պօստով).

Սալմաստից հաղորդում են, որ պատգամաւորութեան յամառ առաջադրութիւններին իբրև պատասխան թիւրքաց կայմակամը Դիլմանին խոստացաւ, մինչև Կ. Պօլսից որևէ պատուէր ստանալը, ուղարկել օգնութիւն քաղաքին Սալմաստի դէմ շիկակ քիւրդական ցեղի 200 ձիաւորների, որոնցից 70-ը նոյեմբերի 14-ին եկան Դիլման և միացան Պիշնամազին։

Վիճակի ազգաբնակութիւնը սարսափի մէջ է. հեռաւոր գիւղերի բնակիչները փախչում են իրանց բոլոր ունեցածով քաղաք և հայկական կենտրօնական գիւղերը, որոնց ազգաբնակութիւնը զինված է։

Օլարի քիւրդերը կողոպտում և հրդեհում են ամայի գիւղերը։

Նոյեմբերի 16-ին Սալարը քաղաքի վրա արձակեց չորս թնդանօթ. յեղափոխականները չը պատասխանեցին։ Լուրերին նայած՝ նրանք օժանդակ օգնութիւն են սպասում Մարանդայից և Թաւրիզից։

Գիշերս, թիւրքաց կայմակամի կարգադրութեամբ եկաւ շիկակ ցեղին պատկանող և Զարիկի բերդի ներկայ կառավարիչ Իզմայիլ-Աղա բէկը մի հարիւրեակ ձիաւորներով և միացաւ Պիշնամազին։ («Հ. Գ.»)

—

Թէհրան, 2 դեկտեմբերի

Սարդար Մանսուրը, սարսափահարված սպառնալիքներից և դրամաշորթութիւններից, փախաւ Բահադուր-Ջէնգի տնից և ապաստան գտաւ ռուսական միսսիայի մէջ։

Աւստրիական դեսպանը, որպէս դիպլօմատիական մարմնի աւագագոյն, ուղարկեց ընկերակիցներին մի շրջաբերական յայտագիր, հրաւիրելով նրանց միասին քննել նացիօնալիստների խնդիրքը։ Ռուսական և անգլիական միսսիաները արտաքին գործերի մինիստրի միջոցով մի յիշատակագիր ներկայացրին շահին, որի մէջ, յիշեցնելով տուած խոստումները, մատնանիշ են անում, որ հրաւիրված խորհուրդը, որը բաղկացած է շահի նշանակած անձերից, ամենևին չէ կարող փոխարինել շահի խոստացած մէջլիսին։ («Հ. Գ.»)

—

Թաւրիզից հեռագրում են «Гол. Москвы» լրագրին.

Մօտ օրերս Սալմաստ մտան «դաշնակցական» կուսակցութեան պատկանող 30 զինված հայեր օգնելու տեղական յեղափոխականներին, որոնք միտինգում մեծ ազդեցութիւն ունեցան քաղաքական գործունէութեանը կենդանութիւն տալու գործում։ Կազմակերպութիւնները խառն նիստեր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կ. Պօլիս, 19 նոյեմբեր

Պօլիս այսօր տօնի մէջ է։

Առաւօտնէ սկսեալ Պերայի ամեն փողոցները դրօշակներով զարդարուած են. հանրակառքերու երթևեկը դադրած. ամբոխը, ծովածաւալ, մարդկեղէն պարիսպներու պէս կեցած է ճամբաներուն երկու փը. վաճառատուններուն, ճաշարաններուն, գրասարաններուն պատուհանները կանացի գլուխներով լիքը. շատ շէնքերու տանիքներուն վրայ ահագին բազմութիւն օդին մէջ։

Կառքերու, զօրախումբերու, հետևակ և ձիաւոր նիզակաւորներու ջոկատներ կանգնին կարգ-կարգ. նուագածութիւնը կը խանդավառէ բոլոր ոգիները. և այդ ամենը որովհետև Պերան այսօր իր քուէտուփերը կը տանի հանդիսաւորապէս Բ. Դուռը։

Շատ սիրուն է տեսնել այն կառքերը, ուր դրուած են այդ տուփերը. իւրաքանչիւրին մէջ անոր վրայ կը հսկեն զոյգ մը մատաղ աղջիկներ, աղուորիկ հագուած։ Կառքերն ու ձիերը հաւասարապէս զարդարուած են. երկու քովերէն կը ծածանին դրօշակներ. իսկ անոնց ետևէն ու առջևէն պաշտօնական անձնաւորութիւններ, հոգևորական, մօլլա, ժողովրդային թափօրներ, ժողովրդային երգեր, որոնց կը ձայնակցի զինուորական նուագածութիւնը։

Պերայի հայոց թափօրը ունէր իր սեփական շնորհքը. զոյգ մը աղուորիկ աղջիկներ, հազիւ տասը տարեկան, հագուած սատունցիի տարազով, իրենց հսկողութեանը ներքև ունէին մեր քուէտուփը, զետեղուած կառքի մը մէջ։ Ատոր առջևէն կերթային ուրիշ կառքեր, ունենալով իրենց մէջը եպիսկոպոս մը և թիւրք հոգևորական մը, քով քովի նստած, խնդագին և զուարթ։ Ցետոյ կուգար երիտասարդներու բազմութիւն մը, երգելով Տալուրիկը և ուրիշ ազգային ժողովրդական երգեր. զինուորական նուագածութիւն մը կը ձայնակցէր ատոնց, ու ինչ սքանչելի։

Այս անցքը, այս թափօրը կը շարունակուի ամբողջ 6—7 ժամ, հազարաւոր կառքեր կը հետևին թափօրին կամ մաս կը կազմեն թափօրին. 4—500,000 հոգի, վեց-եօթը ժամէ ի վեր ոտքի վրայ կեցած, կը նայի հիացումով, մերթ կը ծափահարէ, մերթ «կեցցէ» կը պոռայ։

Ինչ որ ամենէն հիանալին է, սա է, որ այդ ահագին, ահաւոր բազմութեանը մէջ ոչ մէկ անկարգութիւն տեղի կունենայ. ոչ մէկ անշնորհ պոռչտուք։

Տպաւորութիւնը շատ խորին է միտքերու վրայ. ծուր է մոլեռանդութիւնը, ծուր է անտաշ ու մոլի նախանձը. Թրքուհիները, շարուած շէնքերու պատուհաններուն առջև, իրենց սիրուն գլուխներովը ականատես կը հանդիսանան, փողոցներուն մէջ նոյնպէս շարք-շարք կը դիտեն թափօրներուն յաղթական անցքը. ոչ ոստիկան կայ, ոչ խարազան, ու անպատեհութիւն մը տեղի չունենար։

Բարոյական տեսակէտով՝ շատ փրկարար է այդ տեսարանը մայրաքաղաքին համար։ Անոնք որ ցարդ սա մտքին էին թէ սահմանադրութիւնը ցնորք մըն է, կառավարութիւնը պիտի դառնար իր վարչական հին դրութեանը, այսօր ուժասպառ, իրենց ցնորքներուն մէջ ջարդուփշուր եղած, լուռ համակերպութեամբ մը կը դիտեն այն հաստատ քայլերը, որ երկիրը կառնէ սահմանադրական հողի վրայ։ C'est le premier pas qui coute. Ու այդ առաջին քայլը ըրած է այսօր Թիւրքիան։

Պօլիսը, սահմանադրութեան օրերուն մէջ, ահագին հանդէսներ կազմակերպեց, ամբոխային հաւաքումներ ըրաւ, բայց ինչ որ այսօր տեղի ունեցաւ, ինչ որ տեսաւ այսօր մայրաքաղաքը, ոչ մէկ ատեն տեսնուած է Պօլսի հիմնարկութենէն ի վեր։

Թիւրք զինուորը, որ ցարդ գործիք եղած էր լոկ ժողովուրդը սարսափահար ընելու իր ներկայութիւնովը և զարհուրանք մը ազդելու իր նիզակովը ու սուինովը, այսօր խառնուած ժողովրդային թափօրներուն՝ ինքն ալ, իր գոյութիւնովը, մաս կը կազմէ ժողովուրդին, խնդակից է անոր հետ և, դրօշակը վեր բարձրացուցած, սահմանադրական տուփերուն ետևէն կերթայ հըրճուալից։

Ինչպէս գրած եմ նախորդ թղթակցութիւնով, մէկ ամսուայ շրջանի մէջ շատ փոփոխութիւն կատարուած է միտքերու վրայ. ցեղային ատելութիւններ, գաղտնի մեքենայութիւններ, հին գործակալներու հնարքները, ատոնք ամենը գոյութիւն չունին այսօր։

Մինիստրական փոփոխութիւններն ալ բաւական նպաստած են այդ բարեշրջութեանը։ Ներքին գործոց մինիստրին տեղ պաշտօնի կոչուած է Սելանիքի կուսակալութեան քննիչ Հիլմի-փաշա։ Դատական գործոց մինիստրին յաջորդ կարգուած է Մանխասիզադէ Րէֆիկ-բէյ։ Ատոնք երկուքն ալ համակրելի անձնաւորութիւններ են։ Հիլմի-փաշա գիտէ յունարէն և ֆրանսերէն. Րէֆիկ-բէյ լաւ փաստաբան է և ճանչցուած է հայրենասէր, սակայն ոչ անձուկ մտքով հայրենասէր, որ տեսակ մը մոլեռանդ կրնայ համարուիլ։

Շնորհաւորելով զիրենք, կը սպասենք իրենց գործերուն։

Պարլամենտի սրահը կը կահաւորուի։ Սուլթանը իրեն համար կը պատրաստէ վանդակապատ տեղ մը, ուր պիտի պատսպարուի ներկայ եղած ատեն։ Բայց իրեն դիտողութիւն եղած է, որ անպատշաճ է ատ սահմանադրական վեհապետի մը. ու ալ ժամն է, որ դուրս ելլէ հարեմական կեանքէն, մօտենայ իր երկրին ճակատագիրը վարող խորհրդարանի անդամներուն։ Նոյնպէս իրեն հասկցնել տրուած է, որ ցորչափ ինքը անկեղծ ըլլայ դէպի հայրենիքին հանրական շահերը, ցորչափ հաւատարիմ գտնուի սահմանադրութեան՝ ոտքի տակ կոխկռտելով մեքենական դաւերը երկրին դէմ, վախու պատճառ մը չպիտի ունենայ։

Բժիշկ Տաղաւարեանը անդամ ընտրուած է խորհրդարանին՝ Սեբաստիա (Սըվազ) նահանգի կողմէ։

Վերջերս պալատին մէջ գտնուած է սընտուկ մը՝ լիքը 60,000 ոսկիով (520,000 րուբլի)։ Հին պալատականներուն կաշառառութեան արկղն է, ուր կը դիզուէին եղեր առնուած, գողցուած կաշառքներն, և որ կը բացուէր որոշ ժամանակներու մէջ՝ բաժին ըլլալու Թահսինի, Իզզէթի և Հաջի Ալիի միջև։

Շահէն

ունեցան հայերի և մահմեդականների մասնակցութեամբ։

—

Բեռլին, 25 նոյեմբերի

Զարմացնող անհանգստացնող բնաւորութիւն ունեն Պարսկաստանից ստացված վերջին տեղեկութիւնները։ Մէջլիսում, ինչպէս հեռագրել էր «Berl. Tag.» լրագրի թղթակիցը երէկ, յեղափոխականները, գրաւելով պարսկական հեռագրատունը, արտաքսել են շահի կողմնակից պաշտօնեաներին և ընտրել մի յատուկ մասնաժողով, որը ամբողջ նահանգում յեղափոխական կառավարութեան անունից զանձում է հարկերն ու տուրքերը։ Թաւրիզ ուղարկված շահի հեծեալները զբաղված են կողոպուտներով։ Թէհրանից մինչև Թաւրիզ ճանապարհների վրա գտնվող ամբողջ գիւղերը քարուքանդ են արված։ («Бирж. Вѣд.»)

—

Լօնդօն, 2 դեկտեմբերի

Կ. Պօլսի անգլիական դեսպանին ուղարկվեց Թիւրքական նոր պարլամենտին յանձնելու համար մի ուղերձ, որի տակ ստորագրել են համայնքների պալատի 350 անդամները, ի թիւս որոնց և պրէմիէր-մինիստրը, ստատս-սեկրետարը, պահպանողականների լիդէր Բալֆուրը և ուրիշ աչքի ընկնող գործիչներ։ Ուղերձի մէջ սրտանց ողջոյն է յայտնվում հինաւուրց պարլամենտի կողմից ամենաերիտասարդ պարլամենտին և յոյս արտայայտվում, որ պարլամենտական րէժիմ մտցնելը երջանկութիւն կը պարգևէ Թիւրքիայի ազգաբնակութեան։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլսից հեռագրում են «Бирж. Вѣд.» լրագրին, որ սուլթանը հրաժարվել է վաւերացնել բարձրագոյն պալատի անդամների ցուցակը, որ ներկայացրել է մեծ վէզիրը երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէտի յանձնարարութեամբ։

Միևնոյն ժամանակ, ասում են, որ սուլթանի ու զինուորական մինիստրի միջև տարաձայնութիւններ են ծագել այն 750,000 լիրայի համար, որը սուլթանը պատրաստ էր վճարել Եըլդըզ-Քեօշկում գտնվող զօրքի պաշտպանութեան համար։ Սուլթանը հաւատացնում է, որ ինքը այդ գումարը վճարել է, իսկ թէ ինչ են եղել, մնում է անյայտ։ Մինիստրը սպառնում է այլևս ուտեստի մթերքներ չուղարկել Եըլդըզ-Քեօշկի զօրքերի համար, և, առհասարակ, զգալի չափով կրճատել պալատական ծառայողների կազմը։

Թիւրքական զինուորական մինիստրը շտապով երեք բատալիօն զօրք է ուղարկել Միտելեն կղզին։ Ենթադրում են, որ այնտեղ անկարգութիւններ են տեղի ունենում. ժողովուրդը նպատակ ունի որպէս թէ յայտարարել Սամօսը անկախ։

Բաղդադում լուրջ անկարգութիւններ են սկսվել։ Րէակցիօներները իրանց ձեռքը ձգելով իշխանութիւնը, բօյկօտ են յայտարարել պարլամենտական ընտրութիւնների դէմ։

Իւսկիւբում բեզերվիստները գրաւել են Թատրօնական շէնքը և զէնքի ոյժով դուրս արել հանդիսականներին։ Յաջորդ օրը քաղաքի կօմենդանտը հետևակներով և հեծելազնդով շրջապատել է բեզերվիստների զօրանոցը։ Ընդհարման ժամանակ սպանվել են 7 զինուորներ և 1 օֆիցէր, վիրաւորվել են ութ զինուորներ և 1 օֆիցէր։ Բեզերվիստները անձնատուր են եղել։

—

Բէլգրադ, 1 դեկտեմբերի

Սարայէվից հաղորդում են, որ 34-րդ գնդի 4-րդ բատալիօնի զինուորները, որոնք բաղկացած են ամբողջովին չեխերից, հրաժարվեցին գնալ պատերազմելու սլաւոնների դէմ։ Զինուորա-դաշտային դատարանը դատապարտել է տասնապետներին գնդակահարութեան։ Պատժից առաջ գերմանացիները հայհոյանքի էին ենթարկում դատապարտեալներին, հանում էին նրանց վրայից պաշտօնազգեստները, թքում էին երեսներին։

Զինուորական դատարանի վճռով գնդակահար է արված քահանայ Կօստօս, որը սկսել էր պաշտպանել աւստրիական զինուորների կողմից բռնաբարութեան ենթարկված իր մանկահասակ աղջկանը։ («Кс.»)

—

Վիէննա, 1 դեկտեմբերի

Լաւատեղեակ աղբիւրներից հաղորդում են, որ Սերբիայի հետ պատերազմելու վտանգը անցել է արդէն, շնորհիւ Ֆրանց Յօվսէփ կայսրի վճռական պահանջին՝ պահպանել խաղաղութիւնը։ («Кс.»)

—

Պետերբուրգ, 1 դեկտեմբերի

Ագմինիստրացիայի կարգադրութեամբ արգելված է Րօդիչէվին դասախօսել բալկանեան հարցի մասին Մօսկվայում։

Ի նկատի առնելով այն տարածված լուրերը, որ Դուման մերժում է դրամագլուխ յատկացնել նոր ռազմանաւեր շինելու համար, ծովային մինիստրութիւնը շտապով պատրաստում է մի ուրուագիծ՝ ներկայացնելու Թագաւոր Կայսրին ի հաստատութիւն («Б. Э.»)

—

Բագու, 2 դեկտեմբերի

Քաղաքի կենտրօնում գերեցին տեղիս հարուստ Սերգէևի որդուն, որ ուսանում է գիմնազիայի 7-րդ դասարանում։ Աւազակները պահանջում են 50,000 րուբլի։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 25 նոյեմբերի

Կալկաթայում նոյեմբերի 24-ին պատահած պայթիւնի առիթով Լօնդօնում ստացված պաշտօնական տեղեկութիւնները հաղորդում են, որ կատաստրոֆի պատճառները դեռ ևս պարզված չեն, բայց մասնաւոր հեռագիրները վկայում են, որ կառավարութիւնը ներկայ դէպքում գործ ունի ինչ-որ քաղաքական դաւադրութեան հետ։

Երէկ 14-րդ գնդի 4 վաշտեր ռազմական պատրաստութեամբ շտապ ուղարկված են Կալկաթայից Դաուգուս։

Ամբողջ Հնդկաստանում ներկայումս տարածված են մեծ քանակութեամբ ֆօնոգրաֆներ յեղափոխական երգերով ու ճառերով, որոնց օգնութեամբ եռանդուն ագիտացիա է մղվում անգլիական տիրապետութեան դէմ։ Հրամայված է գրաւել այդ ֆօնօգրաֆները և մեծ տուգանքների ենթարկել նրանց վաճառողներին։

(«Бирж. Вѣд.»)

—

Լօնդօն, 2 դեկտեմբերի

Համայնքների պալատը 264 ձայնով ընդդէմ 89-ի ընդունեց ութժամեայ բանւորական օրվայ օրինագիծը լեռնահանքային բանւորների համար։

(«Հ. Գ.»)

—

Պարիզ, 1 դեկտեմբերի

Սօցիալիստները կազմակերպեցին միտինգ բողոքելով ռուսաց փոխառութեան դէմ։ («Б. Э.»)

—

Պարիզ, 2 դեկտեմբերի

Մինիստրների խորհուրդը Ելիսեան պալատում նիստ գումարելով որոշեց հարց յարուցել՝ գումարելու Պարիզում միջազգային կօնֆերէնցիա օդապարիկով բարձրանալու հետ շաղկապված իրաւաբանական հարցերի ուսումնասիրութեան համար։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 2 դեկտեմբերի

Երէկ, բիւջէտի վիճաբանութիւնների ժամանակ, պատգամաւոր Միսլիվէցը բողոքեց այն գրգռիչ յօդուածների դէմ, որ երևան են գալիս հրէական մամուլի մէջ Չեխիայում ապրող գերմանացիների մասին։

Քննելով միացումը, նա ասաց, որ չեխ ժողովրդական - կաթոլիկական կուսակցութիւնը հաւանում է միացումը, բայց պահանջում է Բօսնիան և Հերցեգովինան միացնել Խօրվատիային, որպէսզի վերջում նրանց միացնելով Դալմացիային՝ մի միացեալ թագաւորութիւն կազմվի։

Այսօր նիստից առաջ չեխ-արմատականները կէս ժամ շարունակ աղմկեցին, սուլեցին և բռունցքներով շարունակ զարկում էին սեղաններին՝ բողոքելով ժամանակաւոր բիւջէն անյապաղ քննելու դէմ։

Սօցիալիստ Ադլէր իր կուսակցութեան անունից յայտնեց, որ սօցիալիստները կը պնդէն բիւջէտը պարլամենտի միջոցով անցկացնելու վրա։ Այնուհետև նա ասաց, որ Աւստրիայի ժողովուրդները երբէք իրանց արիւնը չեն թափել Բօսնիայի համար։ «Հարկաւոր է,—ասաց հռետորը,—որպէսզի Աւստրօ-Ունգարիան ուժեղ լինի այս կրիտիքական րօպէին, բայց պետութիւնը ուժեղ դարձնելու համար բաւական չէ թնդանօթներ և սուինններ ունենալ, հարկաւոր է, որ երկրի ներսում կարգ ու կանօն լինի»։

Այնուհետև Ադլէրը ասաց, որ կառավարութիւնը պէտք է գործելու ազատութիւն տայ առևտրական քաղաքականութեան վերաբերմամբ Բալկանում։

Ձայների մեծամասնութեամբ, ընդդէմ չեխերի, գերմանացի արմատականների և երկու ռուսների՝ պալատը ընդունեց բիւջէտը անմիջապէս քննել և ձեռնարկեց օրինագծի երկրորդ ընթերցման բուռն ծափահարութիւնների տակ։

Պալատը լիազօրութիւն տուեց նախագահին հեռագրով խորագին համակրանք յայտնել Թիւրքաց պարլամենտի նախագահին և անկեղծ ցանկութիւն պտղաւէտ գործունէութեան։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 2 դեկտեմբերի

Գիշերս Մօրավիայի Կրօմաու քաղաքում վախճանվեց կայսրի օբեր-հօֆմէյստէր իշխան Րուդօլֆ-Լիխտենշտէյնը։ («Հ. Գ.»)

—

Պրագա, 2 դեկտեմբերի

Պատերազմական դրութիւնը Պրագայում և շրջակայքում վերցվեց, նաև վերացվեց ուսանողական նշաններ կրելու արգելքը։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 2 դեկտեմբերի

«Correspond. Bureau»-ն հաղորդում է Սօֆիայից, որ ի նկատի ունենալով զանազան անճիշտ տեղեկութիւնները արևելեան երկաթուղիների գործերի դրութեան մասին՝ հաղորդվում է, որ բօլգարական կառավարութեան առաջ Աւստրօ-Ունգարիայի և Գերմանիայի այստեղի ներկայացուցիչների ձեռք առած վերջին տեղեկատու քայլերին բօլգարական կառավարութիւնը պատասխանեց բերանացի յայտագրով, որի մէջ յայտնում է սկզբունքային պատրաստակամութիւն, Թիւրքիայի հետ նախապէս համաձայնութիւն կայացնելու պայմանով, բանակցութիւններ սկսել երկաթուղային ընկերութեան հետ՝ յետ գնման մասին։ («Հ. Գ.»)

—

«Frankfurter Zeitung» լրագրի Պետերբուրգի թղթակիցը հեռագրում է, որ, անմիջական ճիշտ աղբիւրից ստացած իր տեղեկութիւնների համաձայն, Ռուսաստանը հաստատ կերպով վճռել է չընդունել Բօսնիայի և Հերցեգովինայի աննեկսիան։

(«Б. В.»)

—

«Hartungsche Zeitung» լրագրին հեռագրում են Բելգրադից նոյեմբերի 25-ին, որ անցեալ կիրակի սերբիական գահաժառանգը օֆիցերական կազինօյում մի կրակոտ ճառ է արտասանել, որտեղ խօսել է իր հօր տատանողական քաղաքականութեան դէմ։ Արքայորդին շատ խիստ կերպով յարձակվել է մանաւանդ Միլօվանօվիչի դէմ։ Իր ճառը նա վերջացրել է հետևեալ խօսքերով. «Ես կը մաքառեմ բոլորի դէմ և, եթէ հարկաւոր լինի, նոյնիսկ իմ մերձաւոր հարազատների դէմ»։

—

Բեռլին, 2 դեկտեմբերի

Եկաւ Վենեցուէլայի հանրապետութեան նախագահ Կաստրօն։ («Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 2 դեկտեմբերի

Ֆօն-Շէնը իսկական խորհրդական Դերշին ուղարկեց նախագահ Կաստրօյի մօտ՝ ողջունելու իր անունից և իմանալու նրա առողջութիւնը։

(«Հ. Գ.»)

—

Նիւ-Եօրկ, 2 դեկտեմբերի

Կարակասից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, շատ քաղաքացիներ և ուսանողներ սարքեցին հակակառավարական ցոյցեր Կաստրօյի օրգան «Էլկօնստիտուցիօնալի» խմբագրութեան առաջ։ Խմբագրութեան ծառայողների և ամբոխի ընդհարման ժամանակ մի քանի մարդ վիրաւորվեցին ատրճանակներից, մէկը սպանվեց։

Այս Կարակասից հաղորդում են, որ փոխ-նախագահ Բօմէզը մի հրովարտակ հրատարակեց երկիրը ինքնապաշտպանողական դրութեան մէջ յայտարարելու մասին. հրովարտակը ազգաբնակութեան կողմից ոգևորութեամբ ընդունվեց։ («Հ. Գ.»)

—

Հաագա, 2 դեկտեմբերի

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ նիդէրլանդական պատերազմական նաւերը Վենեցուէլայի հիւսիսային ծովափում գրաւեցին վենեցուէլական կառավարութեան «Մախօ» նաւը։

(«Հ. Գ.»)

—

Հռոմ, 2 դեկտեմբերի

Լրագիրները ցաւակցութիւն են յայտնում Մուրավիևվի մահվան առիթով։ («Հ. Գ.»)

—

Հռոմ, 2 դեկտեմբերի

Թագաւորական տան արարողապետ դուքս Դէլլի Րօվէրէն և կամէր-իւնկէր կոմս Տրինիտը այցելեցին տիկին Մուրավիևվին և ցաւակցութիւն յայտնեցին Թագաւորի և Թագաւորական գոյգի կողմից։

Պալատական մինիստր կոմս Պօնցիօվալ և միւս մինիստրները և դիպլօմատիկական մարմնի անդամները այցելեցին ռուսաց դեսպանատունը։

(«Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 2 դեկտեմբերի

Լրագիրները մանրամասն նեկրօլօգներ են նուիրում Մուրավիևվի մահվան առիթով։

Հռոմից ուղարկվող հեռագիրներով ընդգծում են նրա մատուցած ծառայութիւնները Իտալիայի և Ռուսաստանի յարաբերութիւնները ամրապնդելու գործում։ («Հ. Գ.»)

—

Հռոմ, 2 դեկտեմբերի

Մուրավիևվը մի քանի օր արդէն իրան վատ էր զգում։ Դեկտեմբերի 1-ի առաւօտեան նա զբօսանք կատարեց քաղաքում։ Ցերեկվայ 3 ժամին աւտոմօբիլով այցելութեան գնաց Բարրէրի մօտ, որից յետոյ գնաց Սիլվեստրի հրապարակը, ուր իջաւ սովորական զբօսանքը կատարելու համար Կօրսօյում։ Սպլէնդիդ-օտէլ հիւրանոցի մօտերքում Մուրավիևվը յանկարծ վատ զգաց իրան, նա մտաւ հիւրանոցը օգնութիւն խնդրելու, որը անյապաղ ցոյց դրվեց նրան. նրան տեղափոխեցին սենեակ, պառկեցրին անկողնում և անյապաղ կանչվեց հիւրանոցի բժիշկ Ֆելեցիանի։ Չը նայելով բոլոր գործ դրված ջանքերին՝ դեսպանի դրութիւնը գնալով վատանում էր։ Երեկոյեան 6 ժամ 30 րօպէին նա վախճանվեց։ Այդ լուրը շատ զգոյշ կերպով հաղորդվեց դեսպանի ամուսնուն և աղջկան ռուսական նաւատորմի լէյտենանտ Սօլդատէնկօվի միջոցով և հեռագիր ուղարկվեց Մուրավիևվի որդուն Պարիզ։ Երեկոյեան 10 ժամին մարմինը փոխադրվեց ռուսաց դեսպանատուն, ուր մեծ դահլիճում դրված է դիասեղան։

(«Հ. Գ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԿԱԿԻ ԾԵՐԵԹԵԼԻ

—

Վրաց ժողովրդի օրվայ հերոսը այսօր Ակակի Ծերեթելին է։ Նրանց բոլոր հասարակական ընկերութիւններն ու հիմնարկութիւնները զբաղված են հանդիսաւորապէս տօնելու, դեկտեմբերի 7-ին, վրաց յայտնի գրող բանաստեղծ և հասարակական մեծ գործիչ Ակակի Ռոստոմիչ Ծերեթելու գրական 50-ամեայ յօբելեանը։ Տօնախմբութեանը մասնակցում է ամբողջ վրաց ազգը. Ամերիկայից սկսված մինչև Պարսկաստանի խորքը, ամեն տեղերից շնորհաւորական ողջոյններ և պատգամաւորութիւններ են ուղարկվում։ Զանազան մայրաքաղաքների վրաց գաղութները արձագանք են տալիս իրանց մայր հայրենիքի արժանաւոր զաւակի ազգօգուտ գործունէութեան տօնախմբութեանը։

Ծանօթանանք այս մեծ մարդու կեանքի հետ և տեսնենք նրա արժանիքը որպէս գրող և առհասարակ որպէս հասարակական գործիչ։

Շօրապանի գաւառում կայ մի կալուածք Սաչխերէ անունով. սրա մօտով է անցնում արագահոս Ջիխուրա գետը։ Այս գետի ափին, մի բարձր տեղ երկյարկանի տան մէջ ապրում էին այս յայտնի Ակակիի ծնողները։ Ահա այս տան մէջ, այս աղմկող գետի ափին ծնվեց վրաց ժողովրդի պարծանք Ակակի Ծերեթելին 1840 թւի յունիսի 9-ին։

Կակօն (այսպէս էին կանչում նրան փոքր ժամանակ) այդ ժամանակվայ սովորութեան համաձայն ուղարկվեց գիւղ, դայեակի մօտ։ Վրացի իշխանները և ազնւականները, մանաւանդ Արևմտեան Վրաստանում, իրանց զաւակներին յանձնում էին գիւղացի ծծմայրերին։

Ակակիի ծծմայրը ապրում էր Շօրապանի գաւառի Սաւանէ, առողջարար օդով և հարուստ բնութեամբ յայտնի, գիւղում։

Այս գիւղում, ծծմօր մօտ, խսիրով ծածկված տնակում սկսեց ման գալ և խօսել փոքրիկ Կակօն։ Հէնց մանկութիւնից ծանօթացաւ գիւղացու կեանքին, նրա ցաւ ու դարդին, նրա ուրախութեանը և հոգսերին։

Ինքը բանաստեղծն ասում է. «Գիտէի, թէ երբ և ինչպէս է հարկաւոր վար ու ցանքսը, քաղհանը, հունձը, վազի մատ կտրելը և այլն. եթէ ես հնար ունենայի, ամեն բան կը յարմարեցնէի։ Չը գիտէի գուլպայ-պճնուճ գործելը և կար անելը, այս էլ այն պատճառով, որ ասում էին. «Աղջկայ գործը մարդու համար մեծ մեղք է»։ Բայց Կակօն ծածուկ բուրդ ու բամբակ գզել սովորեց։

Ամեն օր Կակօն թափառում, ման էր գալիս իր հասակակից ընկերների հետ դաշտերը, ծմակները, չօլերն ու անտառները։ Լուսանում էր թէ չէ, գլխաբաց, ոտաբոբիկ վազում էր դաշտը և այնտեղ էր մնացնում հօտաղների մօտ։

Ապագայ բանաստեղծը հէնց այստեղ եսթ ըմբռնեց գիւղացու կեանքը, նիստ ու կացը, սովորութիւնը, սովորեց ժողովրդի կենդանի և վառ լեզուն։ Նրա այս պաշարը հետզհետէ մեծացաւ, ուռճացաւ ու ծաղկեց։

Այնպէս ընտելացաւ, այնպէս միս ու արիւն դարձաւ գիւղական կեանքը փոքրիկ Կակօյի համար, որ երբ ծնողները կը գային գիւղը ծծմօր մօտ իրանց Կակօյին տեսնելու՝ նրանց համբոյրը, նրանց գրկելը, նրանց բերած ընծաները ոչ մի գին չունէին նրա համար, թողնում նրանց փախչում էր, գնում հասակակից տղաների մօտ։

Այժմ էլ մեծ գրողը յիշում է այդ քաղցր օրերը, ծծմօր մօտ անցկացրած տարիները և յատկապէս իր մանկական խաղերը։ Մանկական խաղերի մէջ փոքրիկ Կակօն սիրում էր «բաղէ» (բօրօրիա) խաղը։ Մի անգամ վերադարձաւ տուն տխուր. ծծմայրը նկատեց և հարցրեց. «Հը՞, ինչ կայ, բաղէ հօ չէս խաղացել»։ «Խաղացինք և բաղէն ինձ տարաւ»—ծիծաղելով ասաց հերեխան։ Ծծմայրը սեղմեց կրծքին և սկսեց լաց լինել։ «Ինչու ես լալիս»—հարցրեց փոքրիկ Կակօն։ «Վաղը իմ ճուտիկիս կը փախցնեն և կը հեռացնեն ինձանից. ճուտիկին ինչ փոյթ, բայց թուխսը ինչպէս դիմանայ»—ասաց ծծմայրը։ Այս ասելով աւելի լցվեց նրա սիրտը, սկսեց աւելի լաց լինել և աւելի պինդ սեղմել կրծքին։ Լաց էր լինում և փոքրիկ Կակօն. և լաց լինելով քնեց ծծմօր գոգում։ Միւս օրը Կակօն իմացաւ, որ ընդմիշտ մնաս բարև պիտի ասի այդ գիւղին, սիրելի ծծմօրը, թանգագին խաղակից հասակակիցներին։

Այդ օրվանից սկսվում է Ծերեթելու կեանքի երկրորդ շրջանը։

Կակօն 5 տարեկան էր, երբ բերին Սաւանի գիւղից ծնողների մօտ։ Ամեն բան խորթ էր այս նոր շրջանում. երեխան աւելի զարմացաւ, որ ճաշին և ընթրիքին սպասաւորում էին 30-ից աւելի ծառաներ։ Բատօնները (իշխաններ) շարքով նստում էին թախտի վրա, դիմացի թախտի վրա շարվում էին ազնւականներ, իսկ գլխին նստում էր քահանան։

Ակակիի ծնողները պինդ պահում էին բոլոր հին պապական սովորութիւնները և աւանդական կարգերը. ուտելուց առաջ լուացվում էին, փռվում էր երկար և բարակ փայտէ սեղան, որի վրա դարսում էին բազմազան կերակուրներ։ Սեղանը անպատճառ պիտի օրհնէր քահանան. առանց օրհնելու հաց ուտելը մեծ մեղք էր համարվում։

Նրա հայրը՝ Ռոստոմ Ծերեթելին պատկանում էր վրացական հին ֆէօդալ իշխանական դասակարգին։ Ակակիի անունն ու հեղինակութիւնը աւելի ու աւելի է բարձրանում մեր աչքում, երբ տեսնում ենք, որ նրա հայրը ճորտական կեանքի ամենաբռնաւորների կարգին էր պատկանում, իսկ որդին իր ամբողջ կեանքում հակառակ էր գործում, անում, գրում և քարոզում։

Այդ իշխանական տները յայտնի էին իրանց ունեցած դիրքով, մեծ հարստութեամբ, կալուածներով ու գիւղերով. գրանք իրանց ձեռքի տակ ունէին բազմաթիւ ճորտեր, ստրուկներ։ Աչքի էին ընկնում իրանց անունով, առատաձեռնութեամբ, աղ ու հացով, ողորմածութեամբ, եկեղեցիներին և վանքերին տուած նուէրներով, բայց... այս ամենի համար այդ դասակարգը տղրուկի նման ծծում էր իր ճորտերի արիւնը, հողի հետ էր հաւասարեցնում նրանց։ Բատօնների ազնւազարմ Արղիլ, Լուարսաբ, Լևան... իշխանազուններ կրթվում, դաստիարակվում էին այս ոգով, այս գործի համար, քաջ կերպով հմտանում, մարզվում էին խեղճ շինական ճորտերի ունեցած չունեցածը քաշել-բերելու և ամբարելու մէջ և ապա նստում վայելում էին, ուտում, ուտեցնում էին իրանց նմաններին։ Այս էր նրանց գործունէութեան ասպարէզը, այս էր նրանց կեանքի իդէ-ֆիկսը։

Ահա այս շրջանի ծնունդ է Ակակին։

Ակակին իր սկզբնական ուսումն ստացաւ իր մօրից. մայրը շատ պատւական կին էր, յայտնի հին Աբաշիձէների օջախից։ Այդ ժամանակվայ ուսում առած կին է եղել. գիտէր վրացիների հին ու նոր բաները, եղել է լաւ տանտիկին, ծանօթ է եղել մինչև իսկ բժշկութեան, որը սովորել է Եւրօպայից եկած վրացի պատրոններից։ Աղքատ շինական հիւանդներին այցելում, բժշկում էր, դեղեր էր պատրաստում և ձրի բաժանում։ Պարզ է, որ մայրը ահագին ազդեցութիւն ունեցաւ որդու կրթութեան վրա։ Գրել-կարդալը սովորեց մօրից քրօջ օգնութեամբ. գրելը սովորում էին թիակի (ուսկրի) վրա։ Ակակիի հետ սովորում էին և գիւղի տղաները։ Ակակին ութ տարեկան էր, որ տարան Քութայիս, գիմնազիայում սովորելու։ Վերջանում է մանկութեան «բաղդաւոր, արդիւնաւոր և անմոռանալի» շրջանը և սկսվում է բանաստեղծի կեանքի «չարչարող, ջլատող և ծուլացնող» շրջանը։

Ծեծը և խիստ միջոցները գիմնազիայում իշխում էին մեծ չափով. այդ ամենը վատ էին ազդում Ակակիի վրա, բայց և այնպէս նա քննութիւնների ժամանակ գնահատվում էր ուսուցիչների կողմից։ Ուսուցիչները իրանց բիրտ, կոպիտ և անվայել վարմունքներով շատ աննպաստ տպաւորութիւններ են թողել Ակակիի յիշողութեան մէջ։ Ահա այս ուսուցիչների անտանելի վարմունքի պատճառով Ակակին թողնում է գիմնազիան՝ աւարտելուց 4 ամիս առաջ՝ և գնում է Պետերբուրգ եղբօր մօտ. սրա եղբայրն այնտեղ զինուորական բարձր պաշտօնի մէջ էր։

Այդ ժամանակ վրացի իշխանները ամեն կերպ աշխատում էին, որ իրանց որդոցը ռուս պաշտօնեայ, մանաւանդ զինուորական դարձնեն։

Այս ժամանակից սկսվում է և Ակակիի գործունէութիւնը։

Խ. Բ.

(Կը շարունակվի)

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

—

Երեքշաբթի, դեկտեմբերի 2-ին, Թիֆլիսի I բաժնի հաշտարար դատաւորի առանում քննվեց պաշտօնաթող երկրաչափ Սայաթ-Նօվայի գանգատը, որով «Մշակի» ժամանակաւոր խմբագիր պ. Հ. Առաքելեան մեղադրվում էր նրան վիրաւորանք հասցնելու մէջ տպագրական խօսքի միջոցով։ Գանգատվողն այդ վիրաւորանքը գտնում էր խմբագրական այն նկատողութեան մէջ, որ տպված էր «Մշակի» № 195-ում իր Սայաթ-Նօվայի վերաբերմամբ, որի մէջ ասված է, թէ նա ի չարն է գործ դրել խմբագրի հաւատը և իր անձնական սոր

հաշիւները մաքրելու համար տ. Աննա Մանուկեանի հետ՝ յանդգնել է խառնել և մամուլը: Դանգատողը պահանջում էր ենթարկել Հ. Առաքելեանին ամենամեծ պատժի՝ 3-ամսեայ բանտարկութեան կամ 300 րուբլի տուգանքի: Հ. Առաքելեան ինքն էր պաշտպանում իրան: Դատաւորը, լսելով նրա տուած բացատրութիւնները և այն, թէ 22 անձանց ստորագրութեամբ տպված է «Մշակում» մի նամակ, որ ապացուցանում է խմբագրութեան դրած նկատողութիւնը և որոնց դէմ նոյնպէս պ. Ս.-Նօվան դատ է բացել ու այդ դատի քննութիւնը նշանակված է դեկտ. 16-ին, կայացրեց հետևեալ վճիռը. արդար ճանաչել Հ. Առաքելեանին և մերժել Սայաթ-Նօվայի գանգատը:

Դեկտեմբերի 5-ին Թիֆլիսի նահանգական դատարանում կը քննվի Թիֆլիսի 2-րդ գիմնազիայի սաներ Չերքեզօվի և միւսների գործը, որոնք մեղադրվում են գիմնազիայի շէնութեան մէջ պետարդա նետելու մէջ:

Դեկտեմբերի 7-ին Թիֆլիսի նահանգական դատարանի 2-րդ քրէական բաժնում նշանակված է «Закавказье» լրագրի նախկին խմբագիր պ. Գոտուայի գործի քննութիւնը, որ մեղադրվում է քր. պատժ. 1535-րդ յօդուածով:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

✦ Ժողովրդական կրթութեան մասի մասնաժողովը, քննելով ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան ներկայացրած օրինագիծը ընդհանուր ուսում մտցնելու նպատակով 6 միլիօն րուբլի յատկացնելու մասին, որոշել է հասցնել այդ գումարը մինչև 11 1/2 միլիօն րուբլու:

✦ Դումայի կուլուարներում, «Р. В.» լրագրի ասելով, պատմում են, որ Վօլգայեան նահանգներից մէկի կառավարիչը պաշտօնապէս պահանջել է հարևան նահանգի ժանդարմերիական վարչութիւնից տեղեկութիւններ տեղական նահանգապետի քաղաքական բարեյուսութեան մասին, որին նա կասկածում է կրամօլայի մէջ, սակայն վարձատրութեան փոխարէն այդ քայլի համար յիշեալ նահանգապետը զրկվել է իր պաշտօնից:

✦ Սահմանադիր-ռամկավար Բերեզօվսկին հողային մասնաժողովին առաջարկել է փոփոխութեան ենթարկել հողաշինարարական մասնաժողովի կազմը գիւղացիների համար աւելի նպաստաւոր իմաստով:

✦ Հոկտեմբերեանների ու լեհական կօլօյի համաձայնութեան մասին տարածված լուրերի համաձայն, խօսում են նաև, որ կենտրոնը վճռել է պետական պաշտպանութեան մասնաժողովում մի տեղ զիջել լեհական կօլօյի ներկայացուցչին: Նրա անդամները խորհրդաւոր լռութիւն են պահպանում այն խօսակցութեան մասին, որ տեղի է ունեցել այդ առիթով, և ժխտում են փաստը: Մինչդեռ Պետական Դումայի անդամ հոկտեմբերեան Նեկլիւդօվը ասել է Бирж. Вѣд.» լրագրի աշխատակցին, որ արդարև այդպիսի մտադրութիւն ունեն, և ինքը, իբրև լեհասէր, ուրախութեամբ կը զիջէ իր տեղը կօլօյին, հէնց որ որոշում կայանայ այդ մասին: Նրա ասելով լեհերը այդ բոլորին անդեակ են: Միևնոյն ժամանակ ուրիշ աղբիւրներից պարզվում է արդէն, որ կօլօն ի նկատի ունի Վանկօվիչին նշանակել յիշեալ մասնաժողովի անդամ, որը, իբրև բերդային ինժեներ, կարող է օգտակար լինել մասնաժողովում: Հաւանորէն, Գուչկօվի արտասանած խօսքերը Մօսկվայում, հոկտեմբերեանների ու լեհական կօլօյի համաձայնութեան մասին, հիմնաւոր են եղել:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրոնցօվ-Դաշկօվը դեկտեմբերի 2-ին, երեկոյեան ժամը 9 1/2-ին մեկնեց Եւլախ որսի:

✦ Պետերբուրգ գնացած գիւղատնտես Տիմօֆէևը վերադարձաւ:

✦ Ինչպէս լսել է «Гол. Кавк.» թերթը, մօտ օրերս Թիֆլիս է գալու Մեծ Իշխան Կօնստանտին Կօնստանտինօվիչը:

✦ Երէկ Թիֆլիսում սկսեց առատութեամբ ձիւն գալ, որը և մի քանի վնասներ հասցրեց քաղաքի զանազան տեղերում: Ի միջի այլոց, էլեքտրաքարշը Վերայի դաշտավայրում այդ օրը չերթևեկեց:

✦ Ինչպէս լսել է «Т. Л.»-ը, երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի կովկասեան լիազօրի պաշտօնում նշանակվում է գաղթականական բաժնի կառավարիչ Պ. Արխիպօվը:

✦ Այսօր, հինգշաբթի, դեկտ. 4-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում տեղի կունենայ «Անմեղ Մեղաւորներ» պիէսի ներկայացումը, որը տրվում է «Օգտակար գիտելիքներ տարածող ընկերութեան» օգտին: Տեղերի գները չափաւոր են:

✦ Այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում տեղի կունենայ Միխխէնի համալսարանի դօքտոր Ալ. Մ. Դիրրի վերջին դասախօսութիւնը: Քննելով քարթլեան (վրացական) խմբի, նաև արևմտա-լեռնային և ա-

րևելա-լեռնային խմբերի լեզուների բնորոշ առանձնայատկութիւնները, դասախօսը իր վերջին դասախօսութիւնը կը նուիրէ հնդկա-եւրոպական ընտանիքի լեզուների կովկասեան ներկայացուցիչներին, որոնց պատկանում են, ինչպէս յայտնի է, հայկական, օսական, քիւրդական, թաթերի և թալիշների լեզուները:

✦ Դեկտեմբերի 1-ին Մետէխի բանտից ազատեցին գանձակեցի երգուեալ-հաւատարմատար Բաբաքեխեանին և Թէմուրեանին:

✦ Վրաց ազնուականութեան թատրոնի բացումը տեղի կունենայ դեկտեմբերի 10-ին:

✦ Յօգուտ Անիի վանահայրութեան տնտեսութեան ստացանք պ. Եփրեմ Ծատուրեանից—10 ր., տիկին Հ. Մարտիրոսեանից 10 ր., Փիլ. Վարդազարեանից՝ 25 րուբլի. ընդամենը 45 րուբլի:

✦ Մուխրանեան կամուրջի աշխատանքները ժամանակաւորապէս կանգ են առել:

✦ Վերջին օրերս Թիֆլիսում սաստիկ տարածվում է դարձեալ քութէշ հիւանդութիւնը երեխաների մէջ: Նոյեմբեր ամսվայ ընթացքում հիւանդների թիւը հասաւ 70-ի:

✦ Բուսաբանական այգու վերատեսուչը խնդրել է Սօլօլակի տունէլի ձեռնարկողներին Բեբուտօվսկայա փողոցի կողմից տունէլի մուտքի առաջ դուռը շինել, որովհետև տունէլի միջոցով բազմաթիւ ժողովուրդ է անցնում և փչացնում բոյսերը:

✦ Թիֆլիսի կառապանները խնդրամատոյց են եղել քաղաքային վարչութեանը՝ ձիու համար նշանակած տուրքերը առնել 1909 թւին երկու նուագում:

✦ Սօլդատսկի բազար կոչված տեղում դեկտեմբերի 2-ից հաստատվեց ժամանակաւոր միկրօսկօպիկ կայարան խոզերի միսը հետազօտելու համար:

✦ Կիրակի օրը, երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի կովկասեան լիազօրի դիւանատանը նշանակված է գիւղատնտեսների վերջին խորհրդակցութիւնը Կովկասում գիւղատնտեսական բարձր դասընթացքներ հաստատելու խնդրի առիթով:

✦ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը թոյլատրել է բանալ Թիֆլիսում առաջինը Կովկասում կանանց բարձրը դասընթացքներ երկու բաժանմունքներով—բնագիտական և պատմա-ալաւօնական գիտութիւնների:

✦ Կովկասեան փոխարքայութեան դանիական հիւպատոս Բիէրինգը դեկտեմբերի 2-ին քաղաքային վարչութեան մէջ տեղեկութիւններ ժողովեց քաղաքային նոր փոխառութեան պայմանների մասին: Նրա ասելով, դանիացի կապիտալիստները պատրաստակամութիւն են յայտնել դրամի վերածել քաղաքային օբլիգացիաները:

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատեց մէջչաների աւագի պաշտօնում Վ. Ի. Առաքելեանին:

✦ Արքունական պալատի կառավարիչ Օստրօվսկին տեղեկացրել է քաղաքային վարչութեանը, որ պրօմիսլային վկայականների տուրքերը, որոնք ստացվում են պետական գանձատանը, այլևս չեն գրաւվի, ընկերական կարգադրութիւնը եղել է ապօրինաւոր:

✦ Նահանգական վարչութիւնից նշանակված յատուկ մասնաժողովը քաղաքային վարչութեան հետ միասին դեկտեմբերի 2-ին քննեց ծառայողների թիւը և նրանցից մի քանիսի ռոճիկները պակասեցնելու հարցը:

✦ Արտիստական ընկերութեան թատրոնում արտիստ Սարաջեվը յայտնի երգիչների մասնակցութեամբ կը տայ մի համերգ վրաց հրաժշտասիրաց ընկերութեան օգտին:

✦ Կիրակի, ամսիս 7-ին, ժամը 11-ին, Էջմիածնեցոց ս. Գէորգ եկեղեցում տեղի է ունենալու ծխական ժողով մի քանի կարևոր հարցերի մասին. ի միջի այլոց քննվելու են երէցփոխական և հոգաբարձական հաշիւները ու կայանալու է մի հոգաբարձուի ընտրութիւնը:

✦ Թիֆլիսի ոստիկանապետը կարգադրել է բոլոր քաղաքամասերի ոստիկաններին պրիստաւներին մեծ հսկողութիւն ունենալ, որպէսզի տնատէրերը ճշտութեամբ կատարեն գեներալ-նահանգապետի կարգադրութիւնը, որ իր ոյժի մէջ մտաւ դեկտեմբերի 1-ից, որի համաձայն տների բակերը և սանդուղքները պարտաւորապէս լուսաւորված են լինելու մինչև գիշերվայ ժամը 11-ը:

✦ Մօսկվայից մենք ստացանք հետևեալ հեռագիրը դեկտեմբերի 2-ին. «Ուշ կարդալով «Մշակի» մէջ սև-քարեցի Սաքօյի մահվան լուրը, հոգով տանջվում եմ քաջ հերոսի կորստեան մասին, յայտնելով նրա բոլոր ընկերներին իմ խորին ցաւակցութիւնը»: Արտաշէս Բրիբէգեան:

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Նոյեմբերի 28-ին, երեկոյեան, հայոց մարդասիրական ընկերութեան դահլիճում տեղի է ունեցել Բագուի կանանց ժողովը: Նախ և առաջ կարդացվել է զեկուցում մի խումբ տիկինների կատարած աշխատանքների ու նրանց հաւաքած տեղեկութիւնների մասին: Ժողովը ընտրել է մի մասնաժողով, որը պէտք է խմբագրէ ուղերձ համառուսական կանանց համագումարին ուղարկելու նպատակով:

✦ Նոյեմբերի 27-ին բժիշկների օգնականների ընկերութեան բիւրօյի նիստին ներս է մտել ոստիկանութիւնը և կալանաւորել նախագահի օգնական Մգելաձէին և է անգործ ֆելդշերներ՝ Բալդասարօվին ու Պօրտօվին: Խօսում են, որ այդ կալանաւորութիւնը կապ ունի Տօրգօվայա փողոցում պայթած ռումբի դէպքի հետ: («Б.»)

✦ Անցեալ համարում հաղորդել էինք Բագրատ Սերգէյևի յափշտակութեան մասին շանտաժիստների ձեռքով: Այժմ քաղում ենք հետևեալ մանրամասնութիւնները: Գողացվածը Պետերբուրգի գիմնազիաներից մէկի աշակերտն է և եօթ տարի շարունակ ոչ մի անգամ չէ վերադարձել Կովկաս: Անցեալ ամառ նա իր հօր հետ եկած է եղել հանքային ջրերը հանգստանալու և վերականգնելու իր առողջութիւնը: Հայրը հակառակվել է որդու Բագու գալուն, ասելով որ «թաքքերը չափազանց փչացել են, սպանութիւններն ու շանտաժը ահագին չափեր են ստացել»: Լուր է պտտում, որ շանտաժիստները արդէն ճանաչված են: Խօսում են, որ խուզարկու ոստիկանութիւնը հաւատացրել է Բագրատի ծնողներին, որ իրանց որդին անվտանգ է, և արգելել է մի կօպէկ անգամ վճարել շանտաժիստներին: Մի քանի ժամանակ առաջ նրանք Սերգէյևից ստացել են 500 րուբլի: Երեք ամիս առաջ պահանջել էին 5,000 րուբլի, բայց Սերգէյևը անպատասխան էր թողել այդ պահանջը: Յափշտակիչ - շանտաժիստները այժմ էլ պահանջում են 50,000 րուբլի, սպառնալով հակառակ դէպքում կրկնապատկել պահանջը: («Б. Э.»)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

✦ Ցամառ կերպով խօսում են, որ յայտնի պրօֆեսոր Լ. Պետրաժիցկուն կառաջարկվի թողնել համալսարանական ամբիօնը: Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան կողմից արված հարցապնդումին՝ հակակառավարչական կուսակցութիւններին պատկանելու մասին, պատկառելի պրօֆեսորը բացարձակ կերպով յայտնել է, որ ինքը պատկանում է սահմանադիր-ռամկավարների կուսակցութեանը, իսկ իր հայեացքների ու համոզմունքների մասին հարկ չէ համարում խօսել, որովհետև նրանք բաւականաչափ արտայայտված են իր աշխատութիւնների մէջ: Մնացեալ փափկանկատ հարցերի նկատմամբ Լ. Պետրաժիցկին պատասխանել է, որ իր պրօֆեսորական արժանապատուութիւնից ստոր է համարում նրանց պատասխանելը: Այդ խիստ պատասխանը դուր չէ եկել, ուստի մինիստրութիւնը պահանջել է պրօֆեսորի մասին եղած բոլոր գործերը, որոնց թւում նաև վըրօրգեան կոչինը: («Б. В.»)

✦ Ամուրեան երկաթուղին կառուցանող ինժեներները մի շարք գրութիւն-յայտարարութիւններով ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութեան ուշադրութիւնն են հրաւիրում այն հանգամանքի վրա, որ անհրաժեշտ է Արևելեան Սիբիրում անմիջապէս մտցնել տեղական բարենորոգումներ: Կանօնաւորապէս կազմակերպված դատարանի ու ոստիկանութեան բացակայութիւնը կորստաբեր ազդեցութիւն է գործում աշխատանքների արդիւնաւորութեան վրա: Նրանց ասելով, եթէ բարենորոգումները չը մտցվեն անմիջապէս, ճանապարհի իրերը կը յափշտակվեն դեռևս չաւարտված: («Б. В.»)

✦ Համառուսական կանանց առաջիկայ համագումարի առիթով, «Нов. Русь» լրագրի ասելով, կին բանուորուհիների ժողովը համագումարի կազմակերպչական բիւրօյին մասնակցելու համար պատգամաւորուհիներ ընտրելիս՝ յանձնարարել է նրանց հետևեալ բանաձևը. 1) այն դէպքում, եթէ կընդունվեն բանւորական դասակարգի շահերին հակասող որոշումներ, աշխատել մտցնելու արձանագրութեան մէջ իրանց առանձին կարծիքը և 2) հեռանալ համագումարից, եթէ ազատ քննութիւնն ու ագիտացիան սահմանափակվելու լինեն:

✦ Վարշավայից հեռագրում են «Р. Сл.» լրագրին, որ Պետերբուրգի լրագրների հաղորդած այն լուրը՝ թէ գեներալ Սկալօնը նշանակված է Կովկասի փոխարքայ, իսկ նրա փոխարէն նշանակվում է գեն. Րենենկամպֆը, առայժմ չէ հաստատվում:

✦ «Нов. Русь» լրագրի ասելով, կանանց համագումարի համար արդէն ստացված են զեկուցումներ, ի միջի այլոց, Օրէնբուրգից, Տրեգուբօվայից՝ «Ղըղըզ կնոջ մասին», և Բագուից՝ «Թուրք կանանց մասին»:

✦ Նոյեմբերի 23-ին Պետերբուրգին մօտիկ Սաբլինում նշանակված էր մենամարտ երիտասարդ բժիշկ Իւ. Ի. և Պետերբուրգի համալսարանի ուսանող Կ.-ի միջև: Մենամարտը չէ կայացել շնորհիւ այն հանգամանքի, որ ուսանողի հայրը ժամանակին վրա հասնելով կանգնել է հակառակորդների մէջտեղ և ստիպել նրանց հաշտվելու:

✦ Պետերբուրգի դատաստանական պալատը դատապարտել է Մօսկվայի համալսարանի ուսանող Կուրօվին և գիւղատնտեսական ինստիտուտի ուսանող Գերտօնինին Ա. Բեզրօդնօյի «Ոստայնագործներ» («Ткачи») բրօշիւրը հրատարակելու համար մի տարի բանտարկութեան: Գրքի նիւթը առնված է ռուսաց ոստայնագործների կեանքից, և նա նկատված է որպէս դըրդումն ապստամբական գործողութիւնների դիմելու: («Р. В.»)

✦ Պետերբուրգի դատաստանական պալատը 129-րդ յօդուածի հիման վրա մի տարւայ բանտարկութեան է դատապարտել Սարօվին՝ «Ինչպէս էին տեղի ունենում յեղափոխութիւնները Արևմտեան Եւրօպայում» գրքոյկը հրատարակելու համար: («Р. В.»)

ՄԱՄՈՒԼ

«Բազմավէպ» ամսագրի նոյեմբերի համարի մէջ ուշադրութիւն են գրաւում պրօֆէսօր Լէմանի «Նիւթեր Հայաստանի հնագոյն պատմութեան» յօդուածի թարգմանութիւնը և դօքտոր Ն. Տաղաւարեանի մի նոր աշխատութիւնը՝ «Ուրուագիծ պատմութեան հայոց ի սկզբանէ մինչ ցՄրշակունի հարստութիւնն» վերնագրով: Երկու աշխատութիւններն ևս շահեկան են:

Նոյն համարի մէջ խօսելով ողբացեալ Արփիարին յուշարձան կանգնեցնելու հարցի մասին, հ. Ղ. Բժիկեան այն կարծիքն է յայտնում, թէ պէտք է «վաղուան սերունդին ալ ճանչցնել զայն (Արփիարի գրականութիւնը): Ինչ որ իր խելութիւնը կը կազմէ՝ իր գրական մարդ ըլլալն է: Արդ, հրապարակի վրայ գրեթէ չի տեսնուիր Արփիարը, զոր գտնելու համար՝ պէտք է մարդ նեղութիւնը յանձն առնէ՝ «Հայրենիքներն» ու «Նոր կեանքերը», «Լուսաբերներն» ու «Շիրակները» թերթելու: Ինչ էջեր, ինչպիսի վէպիկներ, դրուագներ, հօդվածներ այդ թերթերուն մէջ ցիրուցան եղած: Արփիարը աւելի պիտի սիրուի այդ ժողովածու հատորով, որ ամենուն ձեռքը պիտի տեսնուի, քան յուշարձանով մը՝ որ Աֆրիկէի մէջն է»:

Շնորհակալութիւն «Բազմավէպին», որ գոնէ Արփիարի արագիրական ժահից մի տարի յետոյ մի քանի համակրական խօսք ասաց նրա մասին, և անշուշտ հ. Բժիկեանի թոյլ յիշողութեանն ենք վերագրելու այն հանգամանքը, որ նա չէ յիշում այն թերթը և հանդէսը, ուր Արփիարը փայլեց իր տաղանդի ամենամեծ չափով:

Խօսելով և հանգուցեան Մուրացանի մասին, իբրև վիպասանի, ամսագիրն այն կարծիքն է յայտնում, որ «միշտ իբրև վիպագրող պիտի յիշուի Մուրացանի անունը»:

*

Ստացանք և Լօզան քաղաքում հրատարակվող «Փիւնիւն» պատկերազարդ ամսաթերթի երկրորդ տարւայ առաջին թիւը: Պէտք է նկատենք, որ ամսագիրը կազմված է բաւական ճոխ բովանդակութեամբ. գեղեցիկ է մանաւանդ տ. Ինկա Նալբանդեանի «Արդարութիւնը և խաղաղութիւնը» յօդուածը իր 3 գեղեցիկ պատկերներով: Խմբագիր-հրատարակիչ Նալբանդեանը, ինչպէս տեսնվում է, խաղաղասէրների բանակի վեհ դատը ընդգրկել է և հասկացել, որ համաշխարհային խաղաղութեան ամենամեծ զօրավիգներից մինը իսկական գիտութիւնն է, որի ժողովրդականացմանը հայերի մէջ մեծապէս կարող է նպաստել ամսագիրը:

*

Իզմիրի «Արևելեան Մամուլ» շաբաթաթերթը, քննադատելով Կ. Պօլսի հայ գործիչների և ազգ. ժողովի երեսփոխանների գործունէութիւնը, հետևեալ կարծիքն է յայտնում.

Այնպէս կը կարծէի, ես միամիտս, որ քիչ շատ փորձառութիւն ստացած են մեր ազգային կեանքով հետաքրքրուող անհատները, որոնց մէջ լսած էի թէ նշանաւոր խորհողներ, գործողներ և տիպարներ չեն պակսիր, բայց քանի սկսաւ գումարուիլ մեր ազգային կենր. ընդհ. ժողովը, այնքան աւելի յուսախաբ ըլլալ սկսայ: Այն որքան խօսք, Աստուած իմ, որքան բռըբռդաղութիւն, այն որքան խուժիւն՝ «իմ խօսքս անցնիլ պէտք է» նշանաբանով օժտուած:

*

Ինչպէս յայտնի է, Էջմիածնի «Արարատ» ամսագրի հոկտեմբերի համարում տպվեց Երուանդ վարդապետի «Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը» վերնագրով մի յօդուած, որի սկիզբը տպվել էր նոյն ամսագրի մայիս-յունիսի տետրում: Այդ յօդուածը տեղապահ Սուրէնեանի կարգադրութեամբ պաշտօնական առաւօ-դաֆէի ենթարկվեց, և առաջին անգամ հայոց եկեղեցու պատմութեան մէջ տեղի ունեցաւ մի դէպք, որ տեղի էր ունենում կաթօլիկ եկեղեցու մէջ միջին դարերում: Խաւարամտութեան և ինկվիզիցիական ոգու առաջին օրինակն եղաւ դա հայոց եկեղեցու մէջ, այն ևս XX դարում, այն ևս այն ժամանակ, երբ տեղապահ Սուրէնեանը շրջապատված էր գիտնական եւ տպագրանով փայլող խորհրդականներով, որոնք չը կարողացան մի քայլ մտածել, թէ որպիսի անջնջելի արատ են բերում եկեղեցու և իրա՝ հայ հոգևորականութեան վրա այդպիսի մի միջնադարեան ակտով:

Մենք կը ծանօթացնենք մեր ընթերցողներին Երուանդ վարդապետի յօդուածի հետ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 1 դեկտեմբերի

Այսօր լսեցի, որ երէկ Թանդոյեան եկեղեցում իմ ոխերիմ հակառակորդ Ներսէս տ. քահանայ Ղամազեանցի հրաւէրով 15 հոգի, իմ բացակայութեամբ, իբր թէ ծխական ժողով են կազմել և որոշել ինձ, երէցփոխիս, վերջնականապէս հեռացնել, որպէս թէ կեղծարարի, եկեղեցական դրամները վատնողի: 1) Ձեն հրաւիրված եղել ծխականները, նոյնպէս և ես. 2) ժողովին նախագահել է Թանդոյեան դպրոցից հոգաբարձութեանս կողմից արձակված Յարութիւն քահանայ Ճուղուրեանը. 3) Քարտուղար է նշանակվել 3 տարի շարունակ ուսուցչութիւն խնդրող, իսկ հոգաբարձութեանս կողմից մերժված, որպէս անհամապատասխան ուսուցչութեան պաշտօնի, (որ միայն ինձ է վերագրում) պ. Ն. Չիգիսանեանը. 4) ժողովին մասնակցել են՝ Ն. ա. ք. Ղամազեանցը, մի համալսարանական ուսուցիչ, նոյնպէս արձակված հոգաբարձութեանս կողմից՝ որպէս աշակերտուհիներին ծեծող ուսուցիչ, և մի քանի հոգի գործին անտեղեակ անձնաւորութիւններ:

Այս ամենը աչքի առաջ ունենալով, այդ ժողովը, եթէ կարելի է ժողով համարել, յայտարարում եմ և համարում ապօրինի և անընդունելի: Այդպիսի ժողովները չեն որ պիտի մարդկանց պատիւը արատաւորեն: Մենք ճշմարտութիւնը կը վերականգնենք օրինական ճանապարհով:

Թանդոյեան եկեղեցու երէցփոխ՝

Խ. Տէր-Մարգարեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒԼԹԱՆԻՑ ԵՒ ԱՅՑԸ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻՆ

«Մշակի» 266-րդ համարում, Կ. Պօլսի «Արևելք» լրագրից քաղելով, տուել էինք Իզմիրլեան պատրիարքի՝ սուլթանին ներկայացած ժամանակ արտասանած ուղերձն ու սուլթանի պատասխանն այդ ուղերձին: Այժմ Կ. Պօլսի հայ թերթերում գտնում ենք մանրամասնութիւններն այդ ընդունելութեան և ստորև առաջ ենք բերում:

Նոյեմբերի 15-ին, շաբաթ, կէսօրին մօտ, պատրիարքը սուլթանի յատուկ հրաւէրով ուղևորվել է Ելդըզ-Քէօշկ, ըստ աւանդութեան՝ պալատից ուղարկված յատուկ կառքերով: Պատրիարքին ուղեկցելիս են եղել Եղիշէ Դուրեան ու Հմայեակ Դիմաքսեան եպիսկոպոսները, ազգ. ժողովի Բ. ատենապետ դօկտ. Վ. Թորգոմեան և վարչութեան ատենապետ Ստ. Գարաեան, ինչպէս և պատրիարքարանի գործակատար Գամեր Շիրինեան:

Բացի դրանցից՝ թափօրին մասնակցելիս են եղել հեծեալ վարդապետներ՝ վեղարներով, ինչպէս և ոստիկանութեան մինիստրութեան յատկապէս ուղարկած հեծեալ ոստիկանները: Թափօրը, մինչև Ելդըզ հասնելը, զանազան կէտերի վրա խռնված հայ և թիւրք հասարակութիւնների կողմից խանդավառ ցոյցերի առարկայ է եղել, իսկ զինուորական պահականոցների առաջից անցնելիս՝ զինուորական պատիւներ են տրվել Իզմիրլեան սրբազանին:

Ելդըզ-Քէօշկում թափօրն ընդունվել է պատշաճաւոր յարգանքներով, և նորընտիր պատրիարքը, իրան հետևորդ ունենալով Դուրեան ու Դիմաքսեան եպիսկոպոսներին և Թորգոմեան, Գարաեան ու Շիրինեան էֆէնդիներին, առաջնորդվել է ընդունելութեան դահլիճը, ուր սուլթանն սպասելիս է եղել պաշտօնական համազգեստը հագին՝ իր կողքին ունենալով Բ. քարտուղար Ջէվադբէյին: Սովորական ձևականութիւններից յետոյ՝ պատրիարքն իր հետևորդներից մի քիչ առաջ է անցել և, թիւրքերէն լեզուով, արտասանել իր ուղերձը, որին սուլթանը, ունկնդրելուց յետոյ, պատասխանել է՝ իր գոհունակութիւնը յայտնելով հայերի կատարած աջող ընտրութեան համար, ինչպէս և իր ողջոյններն ուղարկելով հայերին:

Ապա պատրիարքական թափօրը Ելդըզից դուրս գալով նոյն հանդիսաւորութեամբ ուղևորվել է Բ. Դուռը, որի դռների առաջ դիմաւորվել է Իզմիրեանը Բ. Դրան արարողապետից և առաջնորդվել է մեծ-վեզիր Քեամիլ փաշայի մօտ, ուր մինչ այդ՝ օտար պետութիւնների դեսպանները խորհրդակցելիս են եղել և պատրիարքի այցելութեան պատճառով մեկնել են:

Քեամիլ փաշան սիրալիր շնորհաւորութիւններ է յայտնել պատրիարքին նրա ընտրութեան առիթով: Ապա Իզմիրլեանը այցելել է մեծ վէզիրի խորհրդական Ջիաբէյին, ներքին գործերի մինիստր Հակկըբէյին, որը, ի միջի այլոց, իր հիւրին ասել է հետևեալը. «Ուրախ ենք, որ հայ ժողովուրդը, գիտակցելով ձեր արժանիքները, ձեզ իրան գլուխ ընտրեց: Այդ աջող ընտրութեան նկատմամբ՝ մենք աւելի ուրախ ենք քան հայերը: Թիւրքիայի առաջադիմութիւնը պահանջում է, որ նրա սահմաններում ապրող բոլոր տարրերը ձեռք-ձեռքի տալով՝ աշխատեն իրանց հայրենիքի բարօրութեան համար: Վստահ ենք, որ դուք ևս, իբրև պետը հայ ժողովրդի, չէք զլանայ ձեր ջանքերը՝ նոյն նպատակի համար: Մեր ուրախութիւնը կրկնապատկվում է, երբ մտածում ենք, որ մեր երկրի այս ծանր ճգնաժամում ձեզ նման կարող մի անձնաւորութիւն անցաւ հայ ժողովրդին գլուխ»: Պատրիարքն այդ խօսքերին որպէս պատասխան յայտնել է, որ եթէ բոլոր աշխատող ու շինարար ոյժերը միացվեն, այդ դէպքում կարելի է ամեն ինչ անել:

Իզմիրլեանն ապա այցելել է արտաքին գործերի մինիստր Թեվֆիկ փաշային, պետական խորհրդի նախագահին և արդարադատութեան մինիստր Հասան Ֆեհմի փաշային: Վերջինս շատ սիրալիր ընդունելութիւն է ցոյց տուել և, ի միջի այլոց, ասել է հետևեալը. «Գոհութեամբ նկատում եմ, որ հայ և թիւրք ժողովուրդների միջև կատարեալ համերաշխութիւն է գոյացել և եթէ երբեմն տեղ-տեղ, ընտրական գործո-

[illegible]

մի կամ երկու քաղաքում, մինչդեռ այդ երևոյթը կրկնվում է Դիարբէքիրում, Վանում, Խարբերդում և այլ տեղեր, և կասկածի ենթարկում Թիւրք հայրենասէրների անխտրականութեան և համերաշխութեան ոգին։ Մինիստրը յոյս է յայտնել, որ այդ դէպքերը յետագայում չեն կրկնվի։

Այդ այցելութիւններից յետոյ՝ Իզմիրլեան նոյն հանդիսաւոր Թափորով վերադարձել է Կում-Կափու՝ ճանապարհին սուլթան Մահմուդի, որ օսմ. կայսրութեան առաջին ռեֆորմատորն է համարվում, դամբարանի առաջ կանգ առնելով ու հակիրճ աղօթելով։

Կում-Կափուի Մայր-եկեղեցին անհագին բազմութիւն է հաւաքված եղել, և Իզմիրլեան, հասնելով եկեղեցի, բեմ է բարձրացել և հետևեալ քարոզը խօսել.

«Հայոց ժողովուրդ։ Շնորհիւ հայ այնքան մարտիրոսներու, շնորհիւ մեր Թիւրք հայրենակիցներուն այնքան նահատակներուն և շնորհիւ օսմ. բանակին ձեռք բերուած ազատութեան պայմաններուն, այսօր Ն. կ. վեհափառութիւն սուլթան Համիդ կայսեր ներկայանալու պատիւն ունեցայ՝ իբրև հայոց պատրիարք։ Ն. կ. վեհափառութիւնն իր բարձր գոհունակութիւնը կը յայտնէ սահմանադրական կեանքին համար բոլոր օսմ. հայրենակիցներուն նկատմամբ։ Մասնաւորապէս հայոց ազգին նկատմամբ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ։ Ն. կ. վեհափառութիւնը կը խոստանայ սահմանադրական կեանքին պահպանումը և գործադրութիւնը։ Մասնաւորապէս իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ այն ուխտին համար, զոր կատարեցի այս տաճարին մէջ, օսմ. սահմանադրական տէրութեան հպատակութեան համար։ Իր կայս. բարևները կը հաղորդէ ամենուդ։ Մինիստր-նախագահ Քեամիլ-փաշա և մինիստրները այնպիսի տրամադրութեամբ օժտուած են, որ այս երկրին համար սահմանադրական կեանքն անայլայլ է։ Արդ, հայոց ժողովուրդ, գիտնանք օգտուիլ այս սահմանադրական կեանքէն առանց ծայրայեղութեան և գիտնանք պահպանել ինչպէս օսմ. սահմանադրութիւնը, նոյնպէս ազգ. սահմանադրութիւնը։ Ապրի բանակը, օսմ. երկիրը անսասան մնայ։ Այս ամեն զգացումներով լեցուած, այլ և մեր ազգային կեանքին ուղղութիւն, ընթացք տանք, որ օրինաց սահմանէն դուրս չելլայ։ Ազատութեան բարիքները օրէնքին կատարումով ձեռք կը բերուին։ Ինչպէս 1894-ին, այս երկրորդ անգամն է որ կը յանձնարարեմ այս օրհնեալ բեմէն՝ որ դուք ամէնքդ ալ միացեալ սիրով, համերաշխութեամբ, եղբայրութեամբ ապրիք և այս համերաշխութիւնը պահէք Թիւրք, յոյն և միւս հայրենակիցներուն հետ։ Այս համերաշխութիւնը պիտի պահպանէ մեր երկիրը, որ մնայ անսասան Աստուծոյ հովանիին տակ։ Ապրի բանակը, ապրի մինիստրութիւնը, ապրի օսմ. կայս. գահը»։

Պատրիարքն ապա գնացել է պատրիարքարան, ուր ընդունել է ազգային վարչութիւնների, մամուլի ներկայացուցիչների, ինչպէս և եկեղեցականների շնորհաւորութիւնները։

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

—

Վան, 15 նոյեմբերի

Գրել էի նախորդ Թղթակցութեամբս, որ Կովկասում գտնվող արճէշցի հազար տընից աւելի գաղթականներ 19 անձ պատգամաւորներ են ուղարկել երկիրը, իմանալու համար թէ ճշմարիտ է, որ երկրում սահմանադրական կարգեր են հաստատված, ճշմարիտ է, որ իրանց հողերը ետ կը դարձվեն տէրերին։ Եւ շատ լաւ խելք էին արել այսպէս անելով, որովհետև ընտանիքով վերադարձած դէպքում շատ բարդութիւններ պիտի հանդիպէին, ինչպէս որ պատգամաւորներն էլ փորձով տեսան և դեռ դեգերում են նախ Արճէշում և այժմ էլ Վանում։

Հասնելով սրանք Արճէշ, փոխանակ սահմանադրական կարգերի, ինչ տեսնեն. քիւրդական մի մեծ ժողով, իրականապէս զօրաժողով 600 հեծեալ քիւրդ համիդիէցի զինուորների։ Այս զօրաժողովը սարքել էր Հայդերանլը Քեօռ-Հիւսէյին փաշան, ով գիտէ ինչ խաւար որոգայթներ նիւթելու սահմանադրութեան դէմ և սահմանադրութեան կողմնակից գտնվող հայ ժողովրդի դէմ։ Այս քիւրդական ժողովն էր, որ, ինչպէս նախորդ նամակումս գրել էի, հեռագիր տալով Պոլիս ասել էր, որ «ընդունում ենք արդարութիւնը, բայց չենք ընդունի հաւասարութիւն ու եղբայրութիւն բայեաների հետ», և, երևի իրանց այս ուլտիմատումը ընդունել տալու համար, առաջարկել էին 1500 զինուորներով և իրանց ծախքերով օգնել կառավարութեանը պատերազմի դէպքում։

Կարնի և Բայազէտի սահմաններից վռնտված այս քիւրդ փաշան լաւ որջ է գտել Վանում և Արճէշում, որտեղ զօրաւոր են ռէակցիօն տարրեր։ Մի ամսից աւելի է, ինչ որ հրաման է եղել կենտրոնական կառավարութիւնից՝ հաւաքելու համիդիէ զօրքերի մօտ գտնվող կառավարական զէնքերը. բայց այդ հրամանը ոչ միայն դեռ չէ գործադրվել, այլ Հիւսէյին փաշան համարձակվում է 600 հոգով զօրաժողով կազմել Արճէշում, ուր մի խոֆած կայմակամ է կառավարում և ուր պաշտօնավարում է մի կրօնամոլ ու հայատեաց դատաւոր։ Արճէշում գտնվող մի համիդիէի տեղակալ—Բաղուր էֆէնդի—դիտողութիւններ է անում Հիւսէյին փաշային, խրատելով թէ «քո այս ընթացքը ըմբոստութիւն է նշանակում կառավարութեան դէմ, և դու պարտաւորեցնում ես կառավարութեանը վարվելու քո դէմ այնպէս, ինչպէս եղաւ Միլլի աշիրէթի պետ Իբրահիմ փաշային»։ բայց տեղակալն այս խրատների փոխարէն մի քանի օրից յետոյ սպանված է գտնվում՝ գրասենեակում։ Բնաւ տարակոյս չը կայ, որ սա Հիւսէյին փաշայի գործն է. երևի Թիւրք օֆիցէրի խօսքերը իրան դուր չեն եկել. նա մի ապագայ վտանգ, հակառակորդ է նշմարել նրանում, ուստի մէջտեղից վերցրել՝ սպանելով. նա, որ իր կեանքում հարիւրաւոր մարդիկ է սպանել, մի՞թէ մի նոր ոճրագործութիւնից վախենում էր։

Հայ գաղթականների պատգամաւորներն Արճէշի կառավարութեանը դիմելով խնդրեցին վերադարձնել իրանց այն հողերն ու կալուածները, որոնց տիրացել են քիւրդերը առանց ոչ մի իրաւունք ունենալու. կայմակամը հայերի այս խնդիրը ներկայացրել է Հայդերանլը Էմին փաշային, բայց սա պատասխանել է, որ հայերը 13 տարի է ինչ որ հեռացել են երկրից. նրանց հողերը այնքան տարիէ ի վեր ինքն ու քիւրդերն են մշակում և կառավարութեան օրէնքով՝ նա որ տասն տարի մշակում է մի հող, այդ հողը արդէն նրան է պատկանում. հետևաբար, ասում է Էմին-փաշան, հայերը ոչ մի իրաւունք չունեն նոյն հողերի վրա, որ նրանք Թողել ու հեռացել են այնչափ վաղ ժամանակից։ Բայց Էմին-փաշան չէ էլ ասել, Թէ ինչ պատճառով հայերը Թողել են իրանց հողերը ու հեռացել, չէ ասել, որովհետև նոյն ինքն էր որ 5000-ի մօտ հայերի ջարդել տուեց Արճէշի գաւառում և այդ պատճառով էլ պարտաւորեցրեց մնացած բնակիչներին Թողնել իրանց հողերը ու փախչել. միևնոյն հրէշն էր, որ 1896-ի կոտորածին երեսունից աւելի հայեր ողջ-ողջ լցրեց մի ջրհորում և Թաղեց նոյն տեղում, այնպէս որ կենդանի Թաղվածների ձայները լսվում էին մի քանի օր։ Ահա այս փաշան է, որ հիմա խօսում է յանուն օրինաց և չէ ճանաչում հայ գաղթականների իրաւունքը։ Գաղթականները, լսելով այս պատասխանը, քանի օրից ի վեր Վան են եկել և կրկնել իրանց պահանջը. տեսնենք Թէ կուսակալ Ֆերիդ-փաշան ինչ բաւարարութիւն պիտի տայ գաղթականներին։

Անցեալ շաբաթումն էլ քանի չափ հայ գաղթականներ, Կովկասից վերադառնալիս, ճանապարհին կողոպտվեցին 50-ից աւելի քիւրդ հեծեալներից։ Թալանվեցին նրանց խոշոր ինչքերը՝ դրամ, զգեստ և այլն, մօտ 400 ոսկի արժողութեամբ. գաղթականներից երկուսի էլ, որ հիւանդ լինելով ձիով էին ճամբորդում, ձիերը յափշտակվեցին, և նրանք, անկարող լինելով ոտքով քայլել, մնացին ճանապարհին անտէր ու անխնամ և նոյն տեղում շունչներն էլ փչեցին։ Հասնելով քաղաքս, նրանք բողոք յայտնեցին կառավարութեան, բայց ոչ մի հետևանք չունեցաւ նրանց բողոքը։ Սրանք բողոքում էին նաև առաջնորդական տեղապահ Զաւէն վարդապետի դէմ, ասելով որ «Թիֆլիսի մամուլում ձեր ուղղած կոչը գաղթականներին՝ վերադառնալու հայրենիք՝ պատճառ տուեց մեզ վերադառնալու, հաւատացած՝ որ ճանապարհներն ապահով են, ինչպէս դուք յայտնել էիք ձեր վերոյիշեալ կոչում»։ Այս դէպքը պատճառ է լինելու, որ սրանից յետոյ գաղթականները զգոյշ վերաբերվեն և իրանց դաղարեցնեն վերադարձը։

Նոր կուսակալ նշանակված Ֆերիդ փաշան հասել է քաղաքս և սկսել իր պաշտօնին. սա Կովկասի վրայով կատարեց իր ճանապարհորդութիւնը՝ նաւում միասին լինելով կաթողիկոսական պատգամաւորների հետ։ Առայժմ լաւ տրամադրութիւններ է ցոյց տալիս, խիստ հրամաններ տուեց Ալճաւազի կայմակամին՝ հայերի գիւղերում նստող քիւրդերին դուրս հանելու. Հիւսէյին փաշայի մասին էլ տեղեկագիր ուղարկեց կենտր. կառավարութեան որ՝ քանի նա անպատիժ կը մնայ, երկիրը խաղաղութիւն չի գտնի, կառավարութեան ու երկրի շահերը կը վնասվեն. երկրագործութիւնը յետադիմում է և սովը միայն կերպարանք ստանում։

Բայց հետաքրքրական է Թէ կուսակալը ինչ կերպով պիտի վերաբերվի երկրի ռէակցիօն տարրերին, որոնք ամեն ժամանակից աւելի զօրաւոր են։ Տրամադրութիւնները միշտ լարված դրութեան մէջ են. Թիւրքերը և քիւրդերը զինվում են միշտ և կարծես ամեն վայրկեան պատրաստ են հայերի վրա յարձակվելու։ Թիւրքերը խօսում են, որ իրանք չեն հաշտվի հայերի հետ, քանի որ նրանց մէջ են յեղափոխական դըրսից եկած գործիչները. ինչ կարիք կայ, ասում են, նրանց ներկայութիւնը երկրում. ո՞վ են, ինչ գործ ունեն. հայրենիքը պէտք չունի նրանց գործունէութեան. անպայման պէտք է հեռանան. ո՞ր տէրութիւն այսպիսի անծանօթ գործիչներին իր մէջ ընդունում ու պահում է։ Չենք իմանում Թէ որչափ անկեղծ են նրանց այս յայտարարութիւնները և Թէ ինչ է պատճառը նրանց այսչափ գարշանքին դէպի նոյն ինքնակոչ խնամակալները։

Օսմ. պարլամենտական ընտրութիւնները վերջանալու վրա էին, բայց նոր կուսակալը հեռագրով խնդրել է կենտրոնական կառավարութիւնից, որ բեկանվեն ընտրութիւնները, մատնացոյց անելով այն զեղծումների ու անկանոնութիւնների վրա, որոնք տեղի են ունեցել ընտրութիւնների ժամանակ։ Հաւանական չէ որ ընդունվի կուսակալի այս խնդիրը, այլ աւելի հաւանական է, որ համաձայնութիւն առաջ գայ մի Թիւրք և մի հայ ընտրելիի վրա, ինչպէս այդ յանձնարարել է օսմ. միութեան և առաջադիմութեան կոմիտէն։ Այդ ընտրելիները լինելու են Թեվֆիկ բէկ Թեմուր օղլը և պ. Վահան Փափազեան (բժիշկ)։ Թեվֆիկ-բէկը Վանի հին ցեղերից մէկին պատկանող մի Թիւրք է, համեմատաբար անմնաս տեսակներից, Թէև իր Թոյլ բնաւորութեան պատճառով երբեմն գործիք եղաւ հայատեաց ու մոլեռանդ Թիւրքերի։

Աւազակապետ Շաքիր մի քանի օր բանտարկվելուց յետոյ՝ արձակվեց, որովհետև ներքին գործերի մինիստրը այդպէս էր հրամայել—չը բանտարկել ոչ ոքի առանց դատաստանի. իսկ Շաքիրի դէմ հօ անթիւ բողոքներ կային. դեռ սահմանադրութեան հրատարակութիւնից յետոյ էր, որ նա Շագախի Ծեծանց գիւղում սպանեց ութ հայերի և գիւղը ամբողջ Թալանեց. Գոմեր գիւղից յափշտակեց 783 ոչխարներ. ինչ պատճառով այս գործերը դատաստանական քննութեան չեն յանձնվում և Շաքիր ազատվում է։ Գաղտնիքը նրա մէջն է, որ կառավարութիւնն ուզում է սիրաշահել այդպիսի տարրեր և խաղաղ միջոցներով բարեկարգել երկիրը, հաստատ հիմքերի վրա դնել սահմանադրութիւնը. բայց այն ժամանակ ինչ ասել բիւրաւոր զրկվածներին, հարստահարվածներին, բողոքողներին. չէ՞ որ աւարառութեան, Թալանի, անաշխատ կեանքի սովորող քիւրդը կը քաջալերվի կրկնելու իր չարիքները, երբ մնում է անպատիժ։ Ո՛չ, այս այսպէս չի լինի և կառավարութիւնը պէտք է շուտով համոզվի սրան, եթէ արդէն չէ էլ համոզված։

Անհաւասիկ շատախցի մի քանի մայրեր, որոնք, լսելով արդարութեան ձայնը, քաղաքում արդարութիւն փնտռելու եկել են, որոնց որդիները անցեալ մայիսին հինգ ընկերներներով գիւղից լեռն են բարձրանում բանջար հաւաքելու և իրանց քաղցած ընտանիքին հացի փոխարէն գոնէ բանջարներ տալու. բայց նրանք պատահում են լեռնում Շաքիրի մարդերին, որոնք հինգին էլ անգթաբար սպանում են, այն էլ յօշոտելով, մարմնի զանազան անդամները կըտրատելով։ Սրանց մայրերը բողոք տուին կառավարութեանը և արդարութիւն խնդրեցին. Շատախումն էլ խնդրել էին, բայց ի զուր. ոչ ոք չը լսեց նրանց. չը գտան արդարութիւնը, որ նրանք խնդրում էին, ուստի յուսահատ ետ դարձան, լաց, անվերջ լաց ու տառապանք միայն լինելով նրանց բաժինը։

Մարակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

2 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Զինուորա-նահանգական դատարանում սկսվեց եղբայրներ Կօվալէնսկիների և դրագունեան երկու օֆիցէրների գործի քննութիւնը։ Նախագահում է գ.-մ. Մուխին։ Մեղադրում է զինուորական դատախազի օգնական փոխ-գնդապետ Բալեանին։ Կօվալէնսկիները իրանց մեղաւոր չը ճանաչեցին։ Սկսվեց վկաների հարցաքննութիւնը։

Կիևի զինուորական վիճակի զօրքերի հրամանատար գեն.-նահ. Սուխոմլինովը նշանակված է գեներալ-շտաբի կառավարիչ։

Կրօնշտադի գլխաւոր կառավարիչ գեն.-ադ. Իվանովը նշանակված է Կիևի զինուորական վիճակի հրամանատար։

Դատաստանական պալատը ուսանող Իվանովին, սոց.-դեմ. կուսակցութեանը պատկանելու և պայթուցիկ նիւթեր պահելու համար՝ ենթարկեց 10-ամեայ տաժանակիր աշխատանքների։

Օֆիցէրական ժողովարանում ճաշի ժամանակ ինքնասպանութիւն գործեց զինուոր Վօլօշիկօվը։

ՎԸԲՕՐԳ։ Հաստատվեց առևտրական բօրսա։

ԿԻԵՎ։ Քաղաքային վարչութիւնը ապահովագրեց սանիտարական բոլոր բժիշկներին և սաորին ծառայողներին։ Մինչև դեկտեմբերի 1-ը վարակվելով տիֆից մեռան երկու բժիշկ։ Համաճարակը տարածվում է։

ՈՒՖԱ։ Ծանր վիրաւորեցին ինժեներ Կուչկինին. ասում են, որ վրէժխնդրութիւն է բանուորների կողմից։

ԿԻԵՎ։ Բացվեց նահանգի զեմստվային բժիշկների համագումարը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մի օրում խոլերայով հիւանդացան 17, մեռան 4 հոգի։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 Թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒՂԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—12½ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Վճարը 50 կ.։ Զքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական եւ մորթու ցաւեր

Ընդունելութիւն ամեն օր	12—2 ժ. ցեր. 5—7 ժ. երեկ.

Սօլօլակ, Բէհբութեան փողոց № 33.
(հ. շ.) 100—29

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ։

Հիւանդների ընդունելութիւնը	12—1 առաւօտեան 5—6 երեկոյեան

Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճավճաւաձէի։
100—66

ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ԱՌՈՂՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ
Դեղօրայք (կենդանիների համար)
ՄԻՍԱՔ ԽԱՐԱԽԱՆԻ
Գինն է պօստի ծախքով 40 կ.։ Կարելի է ուղարկել պօստի մարկաներ։
Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ» Г. И. Галустяну.
3—2

„ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ“
ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
1888
ՌԻԳԱՅՈՒՄ
ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ՊԱՀԵՍՏ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Սօլօլակսկայա փող., № 4.

Առաջարկում է մեծաքանակ եւ հատով

Կառքերի համար ըեզինի շիներ.
Աւտօմօբիլների համար պնէվմատիկ շիներ «ԱԼՄԱԶ» (կարմիր).
Վելօսիպեդների համար պնէվմատիկ շիներ.
Աւտօմօբիլ-օմնիբուսների համար խիտ-ըեզինի շիներ.

«ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ արդիւնաբերած շիները երկար տարիների ընթացքում ճանաչված են իբրև առաջնակարգ և բարձր են կանգնած արտասահմանեան ամենալաւ ֆաբրիկաների շիներից, որի համար վկայում է ոչ միայն նրանց վերաբերմամբ եղած խոշոր պահանջը Ռուսաստանի սահմաններում, այլ և գլխաւորաբար մեծ քանակութեամբ արտասահման արտահանելը։

Համաշխարհային աշխարհի ամենապաշտ

ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐԻ „ՊՐՕՎՕԴՆԻԿ“
(№ 3)
25—4